

Almannamálaráðið
Eirargarður 2
100 Tórshavn

Dagfesting
10. apríl 2019

Okkara j.nr.
19/00

Málsviðgeri
Ey.C

Tygara j.nr.
19/00

Viðv. Uppskot til løgtingslóg um royndarverkætlan fyri Suðuroynna

Kommunufelagið hevur mánadagin 08. apríl 2019, kl.16.08 fingið uppskot frá Almannamálaráðnum til løgtingslóg um royndarverkætlan fyri Suðuroynna til hoyringar. Hoyringsfreistin er ásett at verða mikudagin 10. apríl kl. 08.00. Ikki tykkum at siga, so gevur slík hoyringsfreist lítla meining, uttan tað, at Almannamálaráðið nú hóast alt kann skráseta, at uppskotið hevur verið til hoyringar.

Kommunufelagið hevur ikki havt móguleika fyri at viðgera uppskotið innanhýsis við so stuttari tíðarfreist. Av somu orsök tilskilar Kommunufelagið sær rættin til at koma við fleiri og/ella øðrum viðmerkingum undir einari móguligari nevndarviðgerð í løgtinginum.

Endamál við uppskotinum

Sambært viðmerkingunum til uppskotið, er endamálið at beina burtur dupultfunktiónir á markamótinum millum Almannaverkið og kommunala samstarvsøkið. Talan er um, at kommunala samstarvsøkið eisini skal taka sær av uppgávum, ið nú liggja hjá landinum, men sum liggja tættari kjarnuøkjum og førleikum hjá kommunala samstarvsøkinum. Við hesum er ætlanin, at økið verður rikið á ein fíggarliga skynsamari hátt.

Bú- og heimatænastan í Suðuroy skal, sambært uppskotinum, frameftir veita dagtilhald, dagtilboð, ergoterapi, fysioterapi, fyribyrgjandi venjing, mattænastu, umlætting, koyritænastu og vegleiðing til **persónar undir fólkapensjónsaldur**, ið hava varandi sjúku, ið er í menning og gongur afturá, og til persónar undir fólkapensjónsaldur, ið hava seinheilaskaða og alkoholdemens.(§ 10 í lóg um heimatænastu og eldrarøkt v.m.)

Fyri at átaka sær hesar uppgávur, sum Almannaverkið annars hevur fulla ábyrgd av, fáa kommunurnar í Suðuroynni 3,5 mió. kr. í inniverandi ári og 4,5 mió. kr. í 2020.

Sum skilst er talan um tænastrur, sum Almannaverkið í dag ikki til fulnar megnar at veita, og/ella tænastrur sum heimatænastan longu í dag veitir, hóast at hon ikki hevur ábyrgdina av uppgávuni.

Støðan í Suðuroynni er sannlíkt á leið tann sama í fleiri øðrum økjum í landinum, og trupulleikin er ikki nýliga íkomin.

Ætlaða eftirmetingin og markamótini

Undir fyrireikandi arbeiðinum at leggja kommununum eldraekið var greitt, at nógvar grásonur vóru millum eldraekið øðrumegin og trivnaðardepilin, pyskiatriska depilin og menningardepilin hinumegin. Hetta kemur greitt fram í teimum hoyringsskrivum, sum vóru til løgtingsmál 64/2013 Uppskot til løgtingslóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m.¹ Kanska serliga greitt í hoyringsskrivunum frá Almannaverkinum sjálvum og frá kommunufeløgnum báðum. Tilmælini frá báðum pørtum vóru, at markamótini máttu fáast greið, áðrenn eldraekið var lagt kommununum.

Hóast hetta, so varð eldraekið lagt kommununum 1 januar 2015, uttan at nøkur loysn var funnin á markamótstrupulleikunum, men millum annað av hesi orsök varð ásett, at løgtingslóg um heimatænastu og eldrarøkt v.m. skuldi eftirætast eftir fimm árum, t.e. í 2020.

Landsstýriskvinnurnar, Eyðgunn Samuelsen, Sirið Stenberg og Kristina Háfoss boðaðu í tíðindaskrivi dagfest 4. desember 2017 frá, at eftirmetingin skuldi gerast longu fyrst í 2018.

Serliga var tað afturberingarleisturin, markamótini millum land og kommunur, kommunalu samstarvsøkini og mannagongdir, tá ið røktarkrevjandi borgarar flyta millum kommunurnar, ið landsstýriskvinnurnar vóru samdar um, at tørvur var á at eftirmeta.²

Hóast hetta, so er framhaldandi eingin samhangandi eftirmeting gjørd.

Í samband við viðgerðina av løgtingsmáli 64/2013 Uppskot til løgtingslóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m. avgjærði løgtingið eisini eina týðandi broyting. Í § 5 var nýtt stk. 5 sett inn

”Stk. 5. Til at taka avgerðir um handfaring av markamótum í mun til aðra lóggávu, verður sett ein trýmannanevnd. Kommunurnar velja ein lim, landsstýrismaðurin velur ein lim og læknafelagið velur ein lim.”

Løgtingið vildi við hesum tryggja sær, at borgarar ikki detta niðurímillum, tí myndugleikar ikki megna at semjast.

Markamótsnevndin

Markamótsnevndin hevur síðani tikið fleiri avgerðir, sum á ein greiðan hátt hava gjørt upp við nøkur av ivamálunum í markamótum millum forsorgarlógina og eldralóggávuna, og partarnir í skipanini hava virt avgerðirnar og síðani skipað seg í samsvari við tær.

Millum annað kann nevast at markamótsnevndin hevur gjørt niðurstøðu um, at borgarar undir 67 ár við degenerativari og progressivari sjúku, sum er at meta sum aldursrelaterað sjúka, eru ábyrgd hjá kommununum í mun til búpláss. Somuleiðis hevur nevndin gjørt niðurstøðu um, at búpláss til persónar undir 67 ár við seinheilaskaða og alkoholdemens eru ábyrgd hjá landinum.

¹ <https://logting.fo/casenormal/view.gebs?menuChanged=16&type=0&caseNormal.id=2325>

² <https://www.amr.fo/fo/kunning/tidindi/eldraokid-verdur-nu-eftermett/>

Eisini hefur Markamótsnevndin gjørt niðurstøðu um at dagtilhald til persónar undir 67 ár, sum hava aldursrelateraðar sjúkur og persónar við seinheilaskaða og alkoholdemens eru ábyrgd hjá landinum.

Seinheilaskaði er skaði á heilan, ið kann verða íkomin av sjúku ella vanlukku. Talan kann vera um avleiðingar av apopleksi, TCI, tumor í heilanum, brunatilburðum, tramatiskum heilaskaða (vanlukku) v.m. Persónar, ið fáa hesa sjúkuavgerð eru bæði børn, ung og vaksín.

Avleiðingarnar fyri tann einstaka eru av bæði kropsligum og kognitivum slag.

Alkoholdemensur (Wernicke Korsakoff syndrom) er ein avleiðing av ógvusligari alkoholmisnýtslu yvir nógv ár. Avleiðingarnar fyri tann einstaka eru somuleiðis av kropsligum og kognitivum slag.

Endurmenningarmøguleikar kunnu vera fyri bólkin, ið hefur fingið seinheilaskaða, meðan endurmenningarmøguleikarnar fyri alkoholdementir persónar eru heldur avmarkaðar.

Almannaverkið hefur í meiri enn 20 ár havt bústovnar fyri seinheilaskadd. Bústovnararnir eru fyri meginpartin mannaðir við pedagogum, ið skipa fyri menning og viðlíkahald av førleikum.

Tað er tí ikki rætt, at allir førleikar í mun til henda bólki fóru til kommunurnar í samband við útlekkingina, tí eldrabústovnar og bústovnar fyri seinheilaskadd hava koyrt sum paralellar skipanir, eisini áðrenn útlekkingina. At landinum tørvar bústovnar til henda bólki og tí setir í verk dýrar einstaklingafyriskipanir, er ein annar problematikkur.

Kommunurnar hava frammanundan rættað seg inn eftir avgerðunum hjá Markamótsnevndini, soleiðis at persónar undir 67 ár við aldursrelateraðum sjúkum kunnu fáa búpláss.

Við hesi royndarverkætlan verður latið upp fyri, at allir persónar millum 18 og 66 ið hava varandi sjúku, ið er í menning og gongur afturá og persónar við seinheilaskaða og alkoholdemens kunnu fáa allar tænastr sambært § 10 í lóg um heimatænastr og eldrarøkt umframt, at teir kunnu verða visiteraðir til búpláss á eldrabústovni, ið eru teir stovnar, kommunurnar ráða yvir.

Upplýst verður ikki hvørt ætlanin er at steðga við at byggja móguligar stovnar fyri fólk við seinheilaskaða, ella um stovnar fyri heilaskadd, sum nú liggja undir Almannaverkinum, í framtíðini skulu latast aftur og um tað t.d. er ætlanin, at ung ella yngri persónar við seinheilaskaða skulu inn á eitt røktarheim at búgva saman við eldri borgarunum sum hava heilt annan tørv á hjálp og røkt og har starvsfólkini eru heilsurøktarfólk og ikki fólk við námsfrøðiligari útbúgving.

Í fjølmiðlunum og í uppskotinum verður hugtakið aldurstreytaðar sjúkur áhaldandi brúkt. Tað er ógvuliga umráðandi at undirstrika at t.d. seinheilaskaði og alkoholdemensur, ikki eru aldursrelateraðar sjúkur.

Vit kunna bara staðfesta at við hesum lógaruppskoti verða uppgávur, sum liggja undir landinum fluttar einum kommunalum samstarvi uttan gjøgnumskygni at meta um hvørja fíggarliga ávirkan hetta hevur á samstarvið.

Eisini kann hetta tykjast sum enn ein roynd hjá landsstýrinum at sníkja uppgávur inn á kommunala økið umvegis bakdyrnar uttan at nøkur verulig greining er gjørd av fíggarligu avleiðingunum.

Annað dømi um júst hetta er tingmál nr. 135/2018: *Uppskot til løgtingslóg um broyting í løgtingslóg um heimatænastu, eldrarøkt v.m. (Markamót; ábyrgdarbýti ímillum land og kommunu av ávísingum tænastráta í heimatænastuni, eldrarøkt og trivnaðartænastráta)*. Hetta uppskot broytir munandi um verandi uppgávubýti og leggur størri ábyrgd á kommunurnar, uttan at fíggarliga býtið millum land og kommunur verður broytt samsvarandi.

Kommunufelagið vil, enn sum áður, mæla til, at land og kommunur saman fáa gjørt eina samanhangið eftirmeting á einum grundarlagi, har viðkomandi og fakligar metingar gera av, hvussu borgarar skulu fáa bestu tænastráta, hvar uppgávan verður loyst best fakliga, og ikki minst, at ein greining verður gjørd av teimum fíggarligu avleiðingum, sum móguligar broytingar hava við sær. Harvið er ikki sagt at kommunurnar í Suðuroynni ikki skulu hava eina royndarskipan. Men ein royndarskipan eigur at verða væl fyrireikað og hava eitt yvirskipað endamál. Tað er ilt at fáa eyga á yvirskipaða endamálið við fyriliggjandi uppskoti.

Orsøkin til hetta uppskotið tykist heldur vera atgerðaloysi hjá landsmyndugleikum, sum bøla omaná vælkendum trupulleikum, til teir kenna seg noyddar at fremja mestsum bara onkra atgerð í óðum verkum, tí tíðin – hvørt tað sum hesaferð er samgonguskeiðið, ella meira vanliga framløgufræistin í løgtinginum – rennur undan.

Tað er og verður ein óskikkur, at landsmyndugleikin sendir uppskot til hoyringar, sum móttakarinn ongan móguleika fær at viðgera bara so dánt til fulnar. Við hesum seinasta skal undirstrikast, at stýrið ikki hevur havt móguleika fyri at viðgera uppskotið stórvegis, og at tað tískil bert eru undirritaðu, sum kunnu ábyrgdast fyri innihaldið í hesum skrivi.

Kommunufelagið

Heðin Zachariasen, næstformaður

Eyðun Christiansen, Stjóri